

צועדים יחד לעתיד משותף
نسیر معاً نحو مستقبل مشترك

מסמך

"צועדים לפיוס"

מכנה משותף לערבים ויהודים בישראל

הקדמה

"צועדים לפיוס" החל ביוזמת תנועת "צועדים יחד לעתיד משותף" בקיץ 2016, על רקע הקצנה ביחסים בין העמים והתגברות מתחים ברחוב, ברשתות החברתיות ואף בממשל הישראלי. מגמה זו מתחזקת על רקע הקיפאון המדיני ותחושת היעדר מוצא ופתרון לסכסוך הישראלי פלסטיני בעת הזאת. המניע לפרויקט היה תחושה משותפת של יוזמיו שבידי החברה האזרחית יש יכולת לפעול בכוחות עצמה ולהשפיע על מערכות היחסים בין ערבים ליהודים בישראל, גם כאשר אין תמיכה לכך ממקורות אחרים, ובמיוחד במצב הקיים. תנועת "צועדים יחד..." הוקמה בשנת 2014 כתנועה אזרחית ובלתי-מפלגתית של מתנדבים, במטרה לקדם חיים משותפים של יהודים וערבים במדינת ישראל. התנועה מונה כיום מאות פעילים ברחבי הארץ ומקיימת עשרות מיזמים משותפים.

מטרות "צועדים לפיוס"

- גיבוש מכנה משותף מורחב לערבים ויהודים בישראל
- חיזוק הבסיס לחברה משותפת ולצמצום הקונפליקט בין העמים
- הפחתת החששות, האיבה והפחדים בין היהודים לערבים בישראל
- חיזוק הכלכלה המשותפת

תיאור התהליך

עם הקמת תנועת "צועדים יחד" גובשה "אמנת התנועה", המהווה מעין תעודת זהות המגדירה את מאפייניה. מאז התמקדה התנועה בהגברת ההיכרות ההדדית ובעשייה משותפת, שבמהלך נדונו באופן טבעי גם הסוגיות והבעיות הקיימות בנושא. לקראת פרויקט "צועדים לפיוס" גובשה קבוצה רחבה של אזרחים ואזרחיות, כ-150 משתתפים ממגוון מקצועות ועיסוקים, יהודים וערבים, צעירים ומבוגרים. הקבוצה הוזמנה להשתתף בסדרת מפגשים בהנחיית "המכון הישראלי לאנליזה קבוצתית", אשר לו ניסיון רב בהנחיית קבוצות קונפליקט. במהלך המפגשים צפו משקעים, עלו כאבים, בוטאו עמדות שונות בנושא היחסים בין ערבים ליהודים בארץ, וכן הועלו רעיונות והצעות שונות לשיפור המצב בעתיד. כמו כן הגיבו רבים מהמשתתפים בכתב ובעל פה לדברים בין מועדי המפגשים ולאחריהם. התהליך נתקל בתחילתו בקשיים צפויים, אך הביא לתוצאות מרגשות ונלהבות בהמשך מצד משתתפיו. החומרים הרבים שבוטאו ונאספו היוו בסיס להכנתו של מסמך זה.

טיוטה זו נדונה בפורום רחב של עשרות חברים מבין חברי התנועה ותומכיה במהלך כמה דיוני עומק. עם אישורו במועצת התנועה יהווה המסמך "צועדים לפיוס" בסיס לפעילות העתידית, ובעיקר ישמש מצע רעיוני לקבוצות וליחידים ברחבי ישראל אשר יזדהו עם תוכנו ויאמצוהו למען הגשמת מטרות החיוניות.

מסמך "צועדים לפיוס"

מהו המושג "פיוס" ומה מרכיביו?

פירוש המושג פיוס: השלמה / השכנת שלום / סיום סכסוך ברוח טובה. נזכיר כאן את מרכיבי מושג הפיוס: הקשבה לאחר; ידע והבנת האחר, שפתו, תרבותו וסביבתו; היכרות אישית עם האחר; הכרה באחר, בצרכיו וברגשותיו; הערכה הדדית; כבוד הדדי; אמפתיה הדדית; קירבה; שותפות

מדוע "צועדים לפיוס"?

הפיוס המוחלט בין יהודים לערבים בישראל עדיין אינו אפשרי, בהיעדרו של הסדר בנושא הסכסוך על הארץ, אך הפיוס החלקי כבר מושג בקהילות ספציפיות ובין שכנים במקומות שונים. הפיוס תלוי גם בשלל גורמים סביבנו, לרבות הממשל הישראלי והפולסטיני ואומות העולם. לכן אין מדובר בהשגת תוצאה סופית, אלא בפעילות המקדמת מהותית את המצב ומשפרת את היחסים לקראת פיוס מלא מיוחל. למרות התלות החיצונית בגורמים השונים, אנו מאמינים כי לפעילות האזרחית בתוך ישראל תוכל להיות השפעה מכרעת על התוצאות, ולכן על האזרחים לקחת אחריות בנושא זה ולפעול למען עתידם.

המסמך "צועדים לפיוס" כולל שלשה פרקים: הראשון מתייחס לעבר ולהכרה בנרטיבים, השני דן בהווה ובהסכמות לגבי מצב המציאות, והשלישי עוסק בהרחבה בעתיד, בהסכמות על כיווני פעילות נבחרים המקדמים פיוס, ובדרכי מימוש הפיוס הלכה למעשה.

העבר / הסכמות על נרטיב

- א. המוצא המשותף:** לפי המסורת, כולנו בני אברהם, מאותו מוצא ובני אותה משפחת מקור.
- ב. המולדת המשותפת:** לשני העמים זכויות היסטוריות וקשר דתי ותרבותי לחבל ארץ זה ולנופיו, ולכן מולדתנו משותפת.
- ג. הדת והאמונה:** כולנו כיהודים, כמוסלמים וכנוצרים קשורים לדתות שאמונתן באל אחד, וחלקים במסורותינו משותפים.
- ד. השפה:** השפות עברית וערבית דומות, מוצאן משותף והן שפות אחיות.
- ה. הכרה הדדית בסבל ובכאב:** אנחנו, יהודים אזרחי ישראל, מכירים בסבל הרב והמתמשך שנגרם לרבים מערביי הארץ עקב מלחמת 48, לפניה ולאחריה, לרבות הפיכתם של רבים לפליטים בארץ ובחו"ל. אנו מכירים בכך שדרכה של ישראל לעצמאותה כמדינה היתה כרוכה במחיר כבד ובקורבנות לתושבי הארץ הערבים. אנו כואבים את כאב אחינו הערבים על אירועי העבר האלו ומשתתפים בצערם.
- אנחנו, ערבים אזרחי ישראל, מכירים בסבל הרב שעבר העם היהודי בעבר הרחוק והקרוב מידי עמים שונים, ובכלל זה השמדת מיליונים מבניו בשואת מלחמת העולם השנייה. אנו מצטערים על הכאב והקורבנות הרבים שנגרמו לאזרחי מדינת ישראל היהודים במלחמות ובמאבקים אלימים לפני הקמת המדינה ולאחריה. אנו כואבים את כאב אחינו היהודים על אירועי העבר האלו ומשתתפים בצערם.
- ו. טעויות ועוולות העבר:** ברור לנו, יהודים וערבים, כי נעשו טעויות רבות בעבר מכל הצדדים ביחסי שני העמים, טעויות שגרמו לקשיים, לנזקים ולסבל. אנחנו מכירים בטעויות ובעוולות אלו, מצטערים עליהן ומבקשים להפנות את מאמצינו לעתיד, לשיפור המצב וליצירת חברה משותפת, סובלנית וטובה יותר.
- ז. הכרת מורשת האחר:** אנחנו, יהודים וערבים, תומכים בהכרת העבר והמורשת של האחר, לרבות כאביו וסבלותיו, וסבורים כי היכרות זו חיונית לפיוס אמיתי ולבניית חברה משותפת לעתיד.

ההווה / הסכמות לגבי מצב המציאות

א. דמותה של מדינת ישראל: ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, מדינה דמוקרטית, מדינה לכל אזרחיה (לרבות יהודים, ערבים, דרוזים, צ'רקסים ועוד). ישראל היא מולדת משותפת לאזרחיה היהודים והערבים.

ב. מקומנו: כולנו חיים כאן יחד בשכנות, ואין לנו כל כוונה ללכת מכאן לשום מקום אחר.

ג. שכנות: למרות סבלות העבר שנגרמו לנו בידי שכנינו בארץ או בידי אחרים, יש בנו, יהודים וערבים כאחד, רצון עז לחיות היום ובעתיד זה לצד זה ביחסי שכנות, חברות ושיתוף טובים ככל האפשר, לנו ולילדינו.

ד. הערכה: אנחנו, ערבים ויהודים, מלאים הערכה לתרבות שכנינו אז והיום. אנחנו בטוחים שיש מקום לתרבויות השונות במרחב שלנו, ושחיוני לכולנו ללמוד ולהכיר את תרבותו של האחר, שכנו.

ה. כבוד: אנחנו, יהודים וערבים, מכבדים את אחינו/שכנינו כבני אדם וכאזרחים כמונו. יש לנו כבוד לעובדת היותם שונים ואחרים מאיתנו, בדיוק כמו לעובדת היותם דומים לנו בהקשרים אחרים. **ו. ערך השוויון:** שוויון זכויות האדם באשר הוא מהווה ערך מרכזי בפעילותנו ואף ייעוד להגשמה עבורנו. במימוש ערך זה יתגשם חלק גדול ממטרותינו. השגת שוויון בחובות האזרחיות, בכלל זה הרחבת השירות האזרחי/קהילתי לכל חלקי החברה, תוכל לקדם צמצום פערים בנושא הזכויות האזרחיות.

ז. המצב של אי שוויון: אנחנו, אזרחי ישראל יהודים וערבים, מכירים בפערים הקיימים במדינת ישראל בין תושביה הערבים והיהודים, לרעת הערבים. אף כי ישנם תחומים שונים שבהם צומצמו הפערים, ברור לנו כי עדיין קיים אי שוויון בהקצאת המשאבים בנושאים שונים בתחומי הקרקעות, החינוך, החברה והכלכלה. הכוח לשנות זאת נתון בעיקר בידי הממשלה, אבל כולנו תומכים בהשגת שוויון זה. כחברה אזרחית נפעל ככל שבידינו לשנות את התודעה וההכרה הציבורית בדרך להשגת המטרה.

ח. הסכסוך הישראלי פלסטיני: אנחנו, יהודים וערבים בישראל, מוטרדים מאוד מהעדר התקדמות לקראת פתרון הסכסוך הישראלי פלסטיני. אנו מודעים לכך שלא יושג פיוס אמיתי ושלם בינינו אזרחי ישראל ללא פתרון הסכסוך, ושהמשך הקיפאון המדיני עלול להביא בהמשך לשפיכות דמים חוזרת ללא מוצא. אנחנו רואים את כיוון הפתרון הבלעדי בדמות שתי מדינות, לעם היהודי ולעם הערבי הפלסטיני, בין הירדן לים התיכון, מדינה יהודית ומדינה פלסטינית, המתקיימות זו לצד זו בשלום.

ט. הקצנה וקיטוב בציבור: כולנו מודאגים מההקצנה והקיטוב המורגשים היטב בתקופה האחרונה ביחסי יהודים וערבים בישראל. הסיבות לכך רבות ושונות, אך הביטויים לכך, שחלקם קשים ואלימים, פוגעים במרקם העדין הקיים, ואף מאיימים לפרקו. אנחנו, יהודים וערבים בישראל, רואים הכרח לפעול נגד מגמות אלו ולהניע מהלכים בכיוון ההפוך, אשר יחזקו את השותפות והקירבה בינינו כאן תמיד, ובמיוחד בעת הזאת. כולנו מודעים לכך שיחסי יהודים וערבים בישראל שונים מאוד בכל אזור ואזור. ישנם אזורים שבהם מתקיימים יחסים של שיתוף פעולה על בסיס יומיומי וחברות הדדית, אך בקרב מרבית האוכלוסייה בישראל קיימת הפרדה כוללת בין יהודים לערבים. ככלל היחסים מתאפיינים בזרות, בדעות קדומות, בניכור ואף בפחדים הדדיים. מטרתנו לצמצם את הבורות ולהגביר את הידע וההיכרות, ליצור תחושת שייכות ובכך להפחית את תחושות הזרות, האיבה והפחד.

י. שאיפה לעתיד: למרות משקעי העבר וההווה ובלי להתעלם מהם, רוצים אנו לחפש את "הטוב המשותף" לעתיד ולזהות גם את האינטרסים המשותפים. לכולנו, יהודים וערבים, יש רצון ותקווה לשיפור המצב הקיים בכל הקשור ליחסי יהודים וערבים בארץ, וכן גם מחויבות לפעול לשינוי ככל האפשר.

העתיד / הסכמות על כיווני פעילות נבחרים

החזון:

בישראל תתקיים חברה משותפת ליהודים וערבים, ובה ישרור שוויון מלא בין שני העמים, כמפורט במגילת העצמאות. נזקי העבר ומשקעיו לשתי החברות יצומצמו למינימום באמצעות פעילות חינוכית, חברתית, כלכלית ופוליטית מקיפה, שתשמור על הזהויות התרבותיות ותחזק את שייכות בני החברות כולם למדינת ישראל.

פירוט כיווני הפעילות בעתיד:

א. חינוך / לימוד והכרת האחר בגיל הרך, בילדות ובתקופת הנעורים

- הפעלת זוגות "בתי ספר תאומים" ערבים ויהודים, בכלל זה הפעלת "כיתות משותפות" ושילוב ההורים בעשייה.
- שילוב מורים, גננות וסייעות מעורבים במוסדות חינוך, באמצעות הרשויות.
- הקמת גנים מעורבים ביישובים שכנים.
- בחינת האפשרות להקמת בתי ספר מעורבים לטווח הארוך, לפי הניסיון המצטבר.
- הוראת השפה השנייה בבתי הספר והקמת חוגי ערבית ועברית בחינוך הלא פורמלי.
- לימוד ההיסטוריה והמקורות של האחר בבתי הספר ובחינוך הלא פורמלי.
- לימוד האמנות, הפולקלור והמסורת של האחר במערכות החינוך.
- קידום פעילויות ספורט משותפות בגיל צעיר: ספורט קבוצתי ואתגרי, מירוצים וכד'.
- הפעלת מיזמים חברתיים משותפים לצעירים שכנים בנושאי ארכיאולוגיה, סביבה, רווחה.

ב. חינוך מבוגרים: היכרות אישית והכרת תרבות האחר

- יצירת פעולות העשרה הדדיות ללימוד השפה הערבית/העברית במסגרת חוגים, מתנ"סים, מכללות ועוד.
- פתיחת הרצאות וחוגים להיסטוריה, דת, מסורת, מוסיקה וכד'.
- ייזום סיורים וטיולים בשעות הפנאי הכוללים הדדיות: הכרת המקומות והנופים של כל חברה, שגרת החיים, קניות ואירוח פרטי (שכפול דגם "כפר ביקרתם").
- יצירת פעילות הדרכה ממוקדת להכרת עברו, מורשתו וסבלו של האחר, לרבות הכרת שואת העם היהודי, פעולות האיבה, "הנכבה" הפלסטינית והפליטות, ועידוד הדיון בכך.
- הקמת "מכללות מעורבות" ללימוד משותף בתחומים שונים, דוגמת "לומדים יחד".
- הפעלת סיורים וטיולים משותפים ליהודים וערבים סביב נושא או אזור מסוים.
- יצירת פעילויות פנאי ותרבות משותפות לבני יישובים שכנים דוגמת אלו המופעלים ב"צועדים יחד": חגים, עיון, ציור, צילום וכד'.
- עריכת כנסים גדולים, מופעים המוניים ופסטיבלים תרבותיים בתוך יישובים ערביים (דוגמת פסטיבל הפנטומימה הבינ"ל בשפרעם). אירועים אלו ינגישו את הערבים ויישביהם לציבורים הנמנעים מכך.
- הקמת נטיעות משותפות של חורשות וגנים, שימשו בהמשך לבילוי משותף.
- ייזום והפעלה של "מעגלי שיח" משותפים בהיקף כמותי וגיאוגרפי רחב, שיאפשרו דיאלוג חופשי מתמשך בין יהודים לערבים שכנים, בכל אזור.
- שימת דגש על פעילות נשים בנושאים שונים, בהיותן בעלות יכולת בולטת ליצירת שילוב חברתי. נקיטת פעולות מוגברות לשילוב חברתי במכללות ובאוניברסיטאות.

ג. הרחבה והעמקה של שירות אזרחי/קהילתי בחברה הערבית

- הורדת החסמים להרחבת השירות האזרחי מצד המנהיגות ובשילוב הרשויות המקומיות.
- פיתוח מסלולים חדשים לשירות אזרחי ולהרחבת התועלת לקהילות המעורבות.
- הקמת מכינות אזרחיות מעורבות לשנת שירות לאחר סיום בית הספר התיכון.

ד. יצירת מאפיינים וסמלים חדשים לחברה המשותפת

- אימוץ שיר חדש לחברה המשותפת בישראל, שיבטא את ערכיה
- קביעת יום מועד שנתי לציון הפיוס והחיים המשותפים
- הקמת להקת ריקוד משותפת וגיבוש "ריקוד אזרחי משותף"
- הקמת להקות שירה ונגינה משותפות וגיבוש "מוסיקה ישראלית משותפת"
- הקמת תיאטרון רפרטוארי מעורב שיעסוק בנושאי החברה המשותפת
- צמצום השימוש במושג "המיעוט הערבי" או "המגזר הערבי" והחלפתו במושג "החברה הערבית". המילה יוצרת משמעות.
- הקמת מתחמי פנאי, ספורט וביילוי משותף למבוגרים ולילדים בשטחים בעלי ייעוד מתאים הקיימים בין יישובים שכנים

ה. מיצוב נושא יחסי יהודים/ערבים בארץ בתודעה הציבורית

- הקמת "צוות תגובות" שייתן ביטוי פומבי לעמדותינו כלפי תופעות אקטואליות ורלוונטיות בחברה, וכן הפקת עצמות פומביות בנושאים אקטואליים שעל הפרק.
- קביעת אסטרטגיה אקטיבית לחשיפה תקשורתית רחבה בגישה עדכנית
- יצירת תפקיד "מקדם חברה משותפת" ברשויות מקומיות נבחרות שבהן הדבר אפשרי.
- הקמת מיזמים ייחודיים בספורט, בתרבות ובאמנות שייתן בהם ייצוג הדדי, כגון: רכיבת סוסים, צעדות וכו'.

נספח: עמדותינו בדבר הפעולות הנדרשות ברמה הממלכתית

ישנם כיווני פעולה הנדרשים ברמה הממלכתית, שאותם יכולות לקדם רק הממשלה וזרועות השלטון. אנחנו, ערבים ויהודים, תומכים במתן עדיפות לפעולות אלו בתכנון ובביצוע, לרבות השקעת המשאבים הנדרשים:

השלמת תוכניות מיתאר המותאמות לצרכים השונים.

הקמת מרכזי תעסוקה והכשרה בתחומי יישובים ערביים וכן באזורי תעשייה משותפים.

השוואת תקציבי חינוך, בריאות וחברה בחברה הערבית לאלו שבחברה היהודית, לרבות העדפה מתקנת עד לסגירת הפערים.

הכלת טיפוח הזהות, התרבות והמורשת בחברה הערבית, בצד טיפוח השייכות האזרחית למדינת ישראל.

סיכום

המסמך "צועדים לפיוס" הוא תיעוד התוצאות של תהליך יוצא דופן לבניית הסכמות, שהתקיים במעגלים רחבים ומשותפים של אזרחים ערבים ויהודים בישראל 2016. במהלכו נוצר שיח חדש ומעורר השראה בין משתתפיו הרבים והתפתח דיון מתמשך, שהצית תקוות רבות לעתיד. במהלך בירור מלא קשיים ומשקעים נוצרה קירבה של ממש בין האזרחים המשתתפים, שהביאה לביטוי גם מגוון רעיונות והצעות לעתיד ורצון אמיתי לממשם. בסופו של התהליך נולד מסמך זה, שהינו מצע ראשוני ומקיף של אזרחים מן השורה ליצירת מונה משותף באשר לעבר, להווה ולעתיד יחסי היהודים והערבים בישראל.

אנחנו צופים כי רבים מאוד מהאזרחים יוכלו להזדהות עם תכניו, גם אם לא כולם. המסמך "צועדים לפיוס" יוצר בסיס לקירוב לבבות אמיתי בין תומכיו משני הצדדים, ובמקביל מציב בפניהם אתגר לפעולה מעשית בכיוונים הרבים המוצעים, למען עתיד טוב יותר לנו ולילדינו.